Opetus- ja kulttuuriministeriö 24.9.2018

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asiantuntijalausunto; jaoston kokous 26.9.2018 klo 9.30

HE 123/2018 vp Hallituksen esitys valtion vuoden 2019 talousarvioksi

Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen taloudellisen kasvun tilanteessa on keskeinen opetus- ja kulttuuritoimen painopiste vuoden 2019 talousarviossa. Hallitus esittää merkittäviä uusia panostuksia koulutukseen ja tutkimukseen. Myös kulttuurin ja taiteen, urheilun, liikunnan ja nuorisotyön sekä opintotuen vastuualueilla ensi vuoden talousarvioesitykseen sisältyy lukuisia uudistuksia ja kehittämishankkeita.

Hallitusohjelman mukaisesti valtionosuuksiin ei tehdä vuodelle 2019 indeksikorotusta.

Yleissivistävä koulutus, varhaiskasvatus ja taiteen perusopetus

Yleissivistävä koulutus ja varhaiskasvatus muodostavat merkittävän osuuden julkisista koulutukseen käytettävistä resursseista. Perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen rahoitus maksetaan pääosin valtiovarainministeriön hallinnonalalta osana kuntien peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmää.

Kokeilua viisivuotiaiden maksuttomasta varhaiskasvatuksesta jatketaan ja siihen kohdistetaan 5 milj. euroa vuonna 2019. Varhaiskasvatuksen tasa-arvon ja osallistumisasteen edistämiseen kohdennetaan 10 milj. euroa. Avustuksen tavoitteena on pienentää ryhmäkokoja ja palkata lisähenkilöstöä haasteellisilla alueilla toimiviin päiväkoteihin.

Ensimmäisen vieraan kielen A1-kielen opiskelu varhaistuu vuonna 2020 alkamaan peruskoulun ensimmäisen vuoden keväällä. Varhentamisella voidaan vähentää merkittävästi alueellista ja sosioekonomisesta taustasta johtuvaa kielitarjonnan ja kielten opiskelun epätasa-arvoistumiskehitystä tarjoamalla mahdollisuudet varhaiseen kielenopetukseen kaikille oppilaille tasapuolisesti. Varhentamiseen kohdennetaan 0,3 milj. euroa vuodelle 2019. Vieraskielisten oppilaiden äidinkielen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -opetukseen ja muun opetuksen tukemiseen kohdistetaan 2 milj. euron lisärahoitus vuonna 2019.

Lukiokoulutuksen uudistus käynnistyy ja siihen ehdotetaan 0,38 milj. euroa vuodelle 2019. Määrärahalla on tarkoitus poistaa ylioppilaskokeiden uusimista koskevat rajoitukset. Koko lukiouudistuksen tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa ja sujuvoittaa siirtymistä lukio-opinnoista korkeakoulutukseen. Uuden lukiolain toimeenpanoon ja lukiokoulutuksen laadun kehittämiseen kohdennetaan avustuksina 10 milj. euroa. Vapaaseen sivistystyöhön esitetään 155 miljoonan euron määrärahaa.

Taiteen perusopetukseen ehdotetaan noin 80,0 miljoonaa euroa opetustuntikohtaiseen taiteen perusopetukseen. Vuonna 2019 taiteen perusopetuksen suoritemäärät säilyvät vuoden 2018 tasolla. Opetustuntikohtaisen taiteen perusopetuksen yksikköhinta on 78,62 euroa. Lisäksi avustuksiin opetustuntikohtaista taiteen perusopetuksen valtionosuutta saaville opetuksen järjestäjille ehdotetaan 1,3 miljoona euroa vuoden 2018 tason mukaisesti.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen rooli osaavan työvoiman sekä yksilöiden koulutuspalvelujen saatavuuden turvaamisessa on keskeinen. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön, rahoitus- ja ohjausjärjestelmien sekä tutkin-

tojärjestelmän kokonaisvaltaisella uudistamisella on luotu hyvät puitteet toimintaympäristön jatkuvasti muuttuviin haasteisiin vastaamiseen. Ammatillisen koulutuksen palvelujärjestelmän asiakaslähtöisyyttä, toimintakykyä ja vaikuttavuutta parannetaan erityisesti yksilöllisiä opintopolkuja kehittämällä, oppimisympäristöjä monipuolistamalla ja työpaikalla järjestettävää koulutusta lisäämällä. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanoa jatketaan ja sitä tuetaan edelleen 15 miljoonan euron lisäpanostuksella.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle siirretään asteittain tutkintotavoitteinen työvoimakoulutus ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta, jonka vuoksi ammatillisen koulutuksen määrärahaa lisätään opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa 29,3 miljoonalla eurolla.

Jatketaan nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi vuonna 2018 toteutettua ammatillisen koulutuksen tarjonnan lisäystä 1 000 opiskelijavuodella. Tämän kustannusvaikutus on 9,4 miljoonaa euroa.

Lisäksi vuoden 2018 ensimmäisessä lisätalousarviossa on kohdennettu 16 miljoonaa euroa ja hallitus on sopinut edelleen kohdentavansa toisessa lisätalousarviossa 10 miljoonaa euroa lisärahoitusta lyhytkestoisen ammatillisen koulutuksen lisäämiseen. Lisärahoituksella järjestetään ammatillisen osaamisen pilotteja tukemaan erityisesti alanvaihtotilanteita sekä parannetaan heikkojen perustaitojen varassa olevien osaamista. Näillä nopeavaikutteisilla toimilla pyritään vastaamaan työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmiin ja tukemaan erityisesti parhaassa työiässä olevien työttömien työllistymistä. Lisätalousarvioiden toimenpiteiden vaikutukset ulottuvat merkittävässä määrin myös vuodelle 2019.

Korkeakouluopetus ja tutkimus

Korkeakouluopetukseen ja tutkimukseen esitetään yhteensä 3,1 miljardia euroa vuodelle 2019. Korkeakoulujen perusrahoituksella edistetään korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laatua, vaikuttavuutta ja kansainvälisyyttä. Profiloitumista tukevaa työnjakoa edistetään sekä opiskeluympäristöjä ja opiskelijavalintoja kehitetään. Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyötä vahvistetaan.

Huippututkimukseen ja innovaatiotoimintaan esitetään lisäpanostuksia. Suomen Akatemialle esitetään määrärahavaltuuden lisäämistä 25 miljoonalla eurolla vuodesta 2019 lukien. Tutkimusrahoituksen lisäys kohdistetaan erityisesti nuorille tutkijoille. Suomen Akatemian määrärahavaltuuteen sisältyy edellisen vuoden tapaan 25 miljoonaa euroa lippulaiva-tutkimuskeskittymien toteuttamiseen. Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa tuetaan vuosittain 5 miljoonalla eurolla vuodesta 2019 lukien. Määräraha sisältyi talousarvioon myös vuonna 2018. Tavoitteena on, että tutkimus- ja kehitysrahoituksen taso vastaisi 4 prosenttia BKT:sta vuoteen 2030 mennessä.

Välillisesti korkeakoulujen tutkimustoimintaa tukevat myös työ- ja elinkeinoministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonaloille tulevat Business Finlandin yrityslähtöisen tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan myöntövaltuuksiin tehty 69 miljoonan euron lisäys ja yliopistosairaaloiden valtion tutkimusrahoituksen 6 miljoonan euron lisäys.

Datahallinnan ja laskennan kehittämiseen esitetään 9 miljoonaa euroa vuodelle 2019. Kansallisarkistolle esitetään massadigitoinnin pilotointiin 2,5 miljoonaa euroa. Lisäksi julkisen keskitetyn sähköisen säilytys- ja arkistopalvelun toteuttamiskustannuksiin on varattu 0,6 miljoonaa euroa.

Varhaiskasvatuksen opettajien kouluttamiseen ja päiväkotien henkilöstörakenteen kehittämiseen esitetään 5 miljoonan euroa vuodelle 2019.

Opintotuki

Opintotukeen esitetään yhteensä 586 miljoonan euron määrärahaa, josta opintorahan osuus on 421 miljoonaa euroa. Opintotukeen esitetään sisällytettäväksi oppimateriaalilisä, johon olisi oikeus pienituloisen perheen

alle 20-vuotiaalla lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen opiskelijalla. Oppimateriaalilisän määrä on 46,80 euroa kuukaudessa. Oikeus oppimateriaalilisään olisi vanhempien pienituloisuuden perusteella korotettua opintorahaa saavalla 17-19 -vuotiaalla vanhemman luona asuvalla opiskelijalla, 17-vuotiaalla itsenäisesti asuvalla opiskelijalla sekä vastaavasti pienituloisen perheen alle 17-vuotiaalla opiskelijalla. Opiskelijalla olisi oikeus oppimateriaalilisään, jos opiskelijan vanhempien veronalaisten ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 41 100 euroa. Tuloraja on sama kuin nk. opintorahan vähävaraiskorotuksen tuloraja. Oppimateriaalilisää ei otettaisi tulona huomioon asumistuessa, toimeentulotuessa eikä sotilasavustuksessa.

Lisäksi ehdotetaan lukiokoulutuksen lukuvuoden tukiajan pidentämistä kuukaudella nykyisestä yhdeksästä kuukaudesta kymmeneen kuukauteen sekä vanhempien tuloja koskevan tulokäsitteen muutosta ja tulorajojen korotusta kustannusneutraalisti. Esityksen mukaan huomioon otettaisiin opiskelijan vanhempien tuloverolaissa tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen sijaan veronalaiset ansio- ja pääomatulot. Samalla tulorajoja korotetaan noin viidellä prosentilla, jotta tarveharkinta ei kiristy.

Opintotukimenojen arvioidaan pienentyvän 16,1 milj. eurolla opintotukiuudistuksen ja ammatillisen koulutuksen tuen saajamäärän vähentymisen vuoksi. Samalla opintotukimenot kuitenkin kasvavat noin 8 milj. eurolla oppimateriaalisän ja lukiokoulutuksen lukuvuoden tukiajan pidentyessä 1.8.2019 lukien sekä opintotukioikeuden laajentuessa kokovuotisesti oppivelvollisuusiän ylittäneisiin.

Kirkollisasiat

Valtion rahoitusta evankelis-luterilaisen kirkon yhteiskunnallisiin tehtäviin ehdotetaan 114,0 miljoonaa euroa ja avustuksiin kirkolliseen ja uskonnolliseen toimintaan 3,3 miljoonaa euroa, yhteensä 117,3 miljoonaa euroa. Määrärahat pysyvät vuoden 2018 tasolla.

Kulttuuri ja taide

Kulttuurin ja taiteen rahoitukseen esitetään ensi vuoden talousarvioon yhteensä 443,7 miljoonaa euroa, joka on 15,1 miljoonaa euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna. Määrärahojen vähennys aiheutuu pääosin kertaluonteisten määrärahojen päättymisestä.

Rahapelitoiminnan voittovarojen osuus kulttuurin ja taiteen rahoituksesta on 246,3 miljoonaa euroa, jossa on 8 miljoonaa euroa kasvua verrattuna tähän vuoteen. Taiteeseen ja kulttuuriin käytettävien rahapelitoiminnan voittovarojen kasvusta kohdennetaan useaan eri kulttuuripolitiikan tarpeeseen. Rahoitusta lisätään noin 1 milj. euroa lasten ja nuorten tasavertaisiin mahdollisuuksiin osallistua taiteeseen ja kulttuuriin sekä prosenttiperiaatteen laajentamiseen, 0,8 milj. euroa elokuva- ja tv-draaman kansainvälisten yhteistuotantojen kehittämiseen, 0,75 milj. euroa av-kannustimen OKM:n rahoitusosuuteen, 0,44 milj. euroa kuntien kulttuuritoiminnan strategiseen kehittämiseen ja noin 0,4 milj. euroa taiteen tiedotuskeskusten kansainvälisen toiminnan kehittämiseen. Lisäksi varataan kehitteillä olevan musiikkimuseon perustamiskustannuksiin 0,75 milj. euroa ja Musiikkitalon urkuhankintaan 0,5 milj. euroa.

Lisäyksestä 1 miljoonaa euroa osoitetaan valtionosuusuudistuksen toimeenpanon käynnistämiseen. Esittävän taiteen vapaan kentän rahoitusta kehitetään jo vuonna 2019. Taiteen edistämiskeskuksessa tullaan siirtymään 1- tai 3-vuotisiin toiminta-avustuksiin sekä tuotantoalustojen hyväksymiseen toiminnan rahoituksen piiriin. Vuonna 2020 lisäys tulee olemaan 3 miljoonaa euroa verrattuna vuoteen 2018.

Teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuuksiin on esityksessä varattu yhteensä noin 105,2 miljoonaa euroa. Henkilötyövuosimäärä valtion talousarviossa säilyy teattereilla, orkestereilla ja museoilla vuoden 2018 tasolla. Yksikköhinnan kustannustason tarkistuksesta johtuen museoiden valtionosuus nousee 1,574 miljoonaa euroa, orkestereiden valtionosuus laskee 138 000 euroa ja teattereiden valtionosuus laskee 1,356 miljoonaa euroa.

Taiteen ja kulttuurin toimialan virastojen (Museovirasto, Taiteen edistämiskeskus, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Näkövammaisten kirjasto ja Suomenlinnan hoitokunta) toimintamenoihin esitetään ensi vuodelle yhteensä 39,1 miljoonaa euroa. Lisäystä kuluvaan vuoteen verrattuna on 1,7 miljoonaa euroa.

Museovirastolle osoitetaan vuodesta 2019 lähtien 0,5 miljoonaa euroa kokoelmien siirtoon uuteen Vantaan kokoelma- ja konservointilaitokseen. Kokoelmakeskukseen on tarkoitus keskittää kaikki Museoviraston kokoelmat ja arkistoaineistot. Museoviraston vanha keskusvarasto Orimattilassa tyhjennetään ja kokoelmat siirretään Vantaalle. Orimattilan tiloista on tarkoitus luopua vuoteen 2024 mennessä.

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin digitaalisten asiakaspalveluiden kehittämiseen ja viraston toiminta-edellytysten turvaamiseen kohdistetaan 0,430 miljoonaa euroa lisämäärärahaa. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti siirtää arkistossaan olevia elokuva-, radio- ja tv-aineistoja digitaaliseen muotoon.

Näkövammaisten kirjasto Celialle osoitetaan yhteensä 0,3 miljoonaa euroa Cd-jakeluun tarvittavien polttorobottien hankintaan ja näkövammaisten verkkojakelun uudistamiseen.

Vuonna 2019 jatketaan maailmanperintökohde Suomenlinnan rakennusten peruskorjauksia kohdistamalla 1 miljoonaa euroa asuinrakennusten korjauskustannuksiin. Tavoitteena on Suomenlinnan kunnostusohjelman (2019-2022) mukaisesti vajaakäytössä olevien tai korjausten takia tyhjillään olevien huoneistojen käyttökuntoon saattaminen.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen määräraha vähenee vuoteen 2018 verrattuna 2 miljoonaa euroa 9 miljoonaan euroon. Vähennys johtuu yksityisen kopioinnin vähentymisestä.

Kulttuuri- ja taidepolitiikan tavoitteena on taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytysten parantaminen. Kulttuurin perusta säilytetään vahvana ja elinvoimaisena. Tavoitteena on myös turvata taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus ja saavutettavuus.

Liikuntapolitiikka

Liikunnalle esitetään 158 miljoonaa euroa, josta 155 miljoonaa euroa koostuu rahapelitoiminnan tuotoista. Liikuntapolitiikan tavoitteena on koko väestön liikunnallisen elämäntavan edistäminen, osallisuuden kasvattaminen sekä väestön hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen. Määrärahoilla tuetaan kansalaistoimintaa, yhteiskuntavastuullista ja menestyvää huippu-urheilua, urheilijoiden opiskelu- ja valmentautumismahdollisuuksia sekä Olympiastadionin perusparannushanketta ja Tampereen monitoimiareenan rakentamishanketta.

Valtakunnallisia ja paikallisia liikuntaolosuhteita kehitetään ja tuetaan kansalaistoimintaa liikunnan edistämiseksi. Tavoitteena on liikunnan harrastamisen lisääntyminen kaikissa väestöryhmissä. Huippu-urheilua kehitetään kansainvälisen menestyksen, korkeatasoisen osaamisen ja urheilun arvostuksen vahvistamiseksi. Huippu-urheilumäärärahojen lisäys on tarkoitus kohdentaa ensisijaisesti urheilija-apurahoihin.

Liikkuva koulu -ohjelman tuki laajennetaan Liikkuva opiskelu –ohjelmaksi, joka kattaa pääasiassa toisen asteen oppilaitokset. Hankkeeseen esitetään vuodelle 2019 rahoitusta 2,8 miljoonaa euroa.

Nuorisotyö

Nuorisotoimialalla edistetään nuorten osallisuutta ja elämänhallintaa sekä seurataan ja tuetaan nuorten kasvu- ja elinoloja. Nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön toimintaa tehostetaan ja vaikuttavuutta lisätään.

Nuorisotyön määrärahoihin esitetään 76 miljoonaa euroa, josta 55 miljoonaa euroa rahapelitoiminnan voittovaroista. Rahoituksella tuetaan nuorten osallisuutta, toimijuutta ja elämänhallintaa. Edistetään nuorten vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa tukemalla nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista.

Etsivän nuorisotyön ja nuorten sosiaalisen vahvistamisen edellytyksiä parannetaan nostamalla tätä määrärahakokonaisuutta 0,5 miljoonalla eurolla.